

סימן כה דילול בפרדסים

שאלה

מדי פעם בפעם יש צורך לדלל עצים בפרדס. לרוב מדללים מאוחר מדי, כי חוששים לעקור עץ בטרם זמנו. אך כשמתברר שיש צורך לעקור, יש לעקור בהקדם, כי ללא העקירה יש ירידה משמעותית של היבול (לפעמים אפילו עד 50%). האם מותר לעקור לשם מסיבה זו בשביעית?

תשובה

במשנה (שביעית פ"ד מ"ד)

"המדל בזיתים. ב"ש אומרים: יגום ובה"א ישרש. איזהו המדל? אחד או שנים. המחזיק שלושה זה בצד זה".

ופירש הרמב"ם שהמדובר הוא במדל לעצים וכן כתב בפ"א הל' י"ח: "הקוצץ אילן או שנים לעצים — הר"ז מותר לשרשן". אך הר"ש פרש שהמדל הוא כדי שיגדלו ויתעבו האחרים. והקשה התו"ט: הר"ז כזירוד ופיסול שאסור בשביעית? עי' בפאה"ש שמכיון שאינה עבודת האילן, שע"י גדל האילן, אלא שמרויח מקום בשביל האחרים, שהסיר את הדוחק שעייב את גידולם, אבל לא העקירה גופה מגדלתם.

ואעפ"י שגם מניעת נזק אסורה, כמש"כ הוא עצמו בס"ק י"א באיסור זיהום, אע"פ שהוא כמושיב שומר. ועיין ס' השמיטה לגרימ"ט, שרוב העבודות החקלאיות אינן חיוביות, כדי לגדל, אלא שליליות, כדי למנוע נזקים ובכל זאת הן אסורות כי זהו גדרן של מלאכות חקלאיות, ר"ל שאעפ"כ דילול שאני כיון שאינו בגוף העץ אלא

מחוצה לו. ולכן הסרת נזק מחוץ לעץ לא נאסרה. (עין בית רידב"ז שהקשה על פאה"ש כנ"ל ועין אבן האזל שתי' כדברינו ובש"כ). ועיין משנת יוסף שהקשה מעישון, קיטום, וניכוש, שכל הפעולות הללו אינן בגופו של העץ ובאות למנוע נזק בעלמא, ונאסרו. ונלענ"ד דל"ד, שכל הנ"ל הם בסמוך לעץ ועל העץ. לא כן המדל הוא רחוק מהעץ, והשפעתו עקיפה ולא ישירה כמו עשבים שוטים הנכרכים סביב העץ.

ואה"נ, עשבים שוטים שעקרתם לאוקמי אילנא, כגון ה"אינגיל" (יבלית) — מותר לעוקרם, כמש"כ המהרי"ל דיסקין. וצ"ל שמה שאסרו מנכש הוא רק במקום שלא התירו לאוקמי, כגון כשהוא בא לקיים צמחים חד שנתיים שכל תועלת הניכוש היא רק לפירות שנת השביעית ולכן הניכוש אסור וכמו שכתב מרן הרב זצ"ל בשבה"א (פ"א ה"ה) שאין בהם היתר לאוקמי. וכמו"כ בעצים חזקים והעשבים השוטים הם חלשים שאין בהם סיכון לעץ עצמו שם הניכוש אסור. ובאמת ניכוש של עשבים שוטים הנכרכים סביב העץ, שניזקם ניכר בעליל ועקירתם חיונית לעץ, מותר ואם לא יגרמו לו נזק ניכר אסור לעוקרם. (ובאמת פאה"ש לשיטתו יסבור שלאוקמי בגוף העץ אסור. אולם הוא כתב כן בדעת הרמב"ם, ולדעתו לאוקמי מחוץ לעץ מותר. ובאמת גם המדל, אם הדבר יהיה נחוץ לאוקמי ממש, שבלעדיו העץ ימות — הרמב"ם יתיר דילול כזה גם לפי פאה"ש. אך לשיטת הר"ש נחתינן דרגה, ולאוקמי מותר אפי' בגוף העץ, ומחוץ לעץ מותר אפילו שלא לאוקמי, כגון מדל כדי שיתעבו העצים האחרים).

ולשיטת החזו"א, שלאוקמי פירא מותר, אף כאן י"ל שהדילול מותר אפי' לשיטת הרמב"ם משום אוקמי פירא. וכאמור, הסיכון הוא לרוב הפרי.

סימן כו

שמן חורפי

שבעיר. הגיע זמן תאנים שלוחי בי"ד שוכרין פועלים עודרין אותן ועושין אותן דבלה וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר... ומחלקין מהן ערבי שבתות כל אחד ואחד לפי ביתו".

ומבואר בתוספתא זו שהיו גם עודרים את התאנים, וכנראה ע"מ שהפירות יגדלו יותר טוב. אך הגירסא בר"ש היא: "ואורין", כלומר לוקטים את התאנים. וכן מוכרח מלשון התוספתא בהמשך בענין זיתים וענבים. לא מוזכר בהן העידור בכלל אלא "בוצרין אותן ומוסקין אותן".

אמנם י"ל שגם לפי גירסת הר"ש "אורין" ולא "עודרין", מסתבר שאם העידור נחוץ לאוקמי פירא, לשלוחי בי"ד יהיה מותר לעדור במקרה כזה. כי האיסור לאוקמי פירא הוא רק בגלל שפירות שביעית הן הפקר ואסור לבעה"ב לדאוג לקיומם, אך לבי"ד מותר.

אך אין סברה לומר שבי"ד צריך לייצר פירות ע"מ שיהיה לציבור מה לאכול. יצור פירות אינו אוקמי פירא, אלא יצירתם יש מאין, כביכול, וזה אינו מסמכותו של ביה"ד.

אמנם י"ל שאוקמי פירא בא למנוע הפסד (עי' חזו"א שביעית כ"א, י"ד). ואע"פ

ראשי פרקים

א. תפקידו של בית הדין

ב. זירוז צמיחה

ג. אמירה לגוי

מסקנה

שאלה

נוהגים למשוך את עצי הפרי בשמן חורפי ע"מ להקדים את צמיחת הפירות. הקדמה זו מבטיחה לפרי מחיר גבוה. האם מותר לעשות זאת בשביעית ע"י שלוחי בי"ד?

א. תפקידו של ביה"ד

צ"ע מהו תפקידו של ביה"ד האם תפקידו לדאוג לציבור שיהיה לו פרי לאכול, כולל גם פרי מוקדם? או שמא תפקידו לחלק את הפירות שצמחו מכבר, אולם אין זה מתפקידו להצמיח פירות?

במקור הדין של אוצר בי"ד בתוספתא משמע שכל תפקידו של ביה"ד רק לחלק פירות. וזו לשון התוספתא פ"ח הל' א':

"בראשונה היו שלוחי בי"ד יושבין על פתחי עיירות, כל מי שמביא פירות בתוך ידו נוטלין אותן ממנו ונותנין לו מזון ג' סעודות והשאר מכניסין אותו לאוצר